

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ביטול תורה להלווית המת והכנסת כלה

כ"ט א' תנו רבנן: מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה. אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי, שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה. במה דברים אמורים? בשאין שם כל צורכו. אבל יש שם כל צורכו, אין מבטלין.

וכמה כל צורכו? אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב: תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי. ואמרי לה: תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי.

עולא אמר: כגון דחייצי גברי מאבולא עד סיכרא (מחיצת אנשים משער העיר עד בית הקברות מקום שסופדים אותו שם).

רב ששת אמר: כנתינתה (של תורה) כך נטילתה. מה נתינתה בשישים ריבוא, אף נטילתה בשישים ריבוא. הני מילי למאן דקרי ותני. אבל למאן דמתני, לית ליה שיעורא.

שיטות הראשונים

חובת ביטול תורה להתעסקות עם המת: הרי"ף ורא"ש ושאר הראשונים פסקו כדברי הברייתא, וכל דברי הגמרא. והרמב"ם השמיט דהני מילי למאן דקרי ותני. והשו"ע פסק כשאר ראשונים, וכתב דמאן דקרי ותני היינו שקרא ושנה.¹ מאן דלא קרי ולא תני: כתבו הראשונים בשם השאילתות ובה"ג, דאם לא קרא ולא שנה, אם יש לו מתעסקין כדי קבורה, אין מבטלין. וכתב רמב"ן בשם רב נטרונאי גאון, דכי ליכא עשרה, מבטלים גם עבדו. והריטב"א הביא הדברים, וכתב, ומיהו כתוב בסמ"ג, דעכשיו בכל אדם מישראל מבטלין מן הסתם, שכולם מלאים מצוות כרימון, ואין לך אחד מישראל שאינו או במקרא או במשנה. והשו"ע פסק כשאילתות ורב נטרונאי. והרמ"א כתב בשם יש אומרים כריטב"א בשם סמ"ג.²

האם חובה או רשות: כתב הרמב"ן, דאיכא מאן דקא מוקים להך שמעתא כולה במת מצוה דוקא.³ ואיכא דמפרשי לה הכי: מותר לבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה לחופה (ורשות הוא).⁴ והרא"ש דחה פירושים אלו, וכתב

1. יו"ד שסא,א. וכתב הש"ך (ס"ק ב), משמע תרווייהו בעינן. אבל מלשון הריטב"א שהביא ב"י (ר' להלן) שאין לך אדם מישראל שאינו או במקרא או במשנה כו', משמע דקרא או שנה קאמרינן. מקורות: ר' להלן.
2. יו"ד שסא,א. מקורות: בה"ג (ריש הל' אבל). שאילתות (הו"ד בראשונים). רמב"ם והגהות מיימוניות (הל' אבל יד,ט, אות ג). רי"ף (ט ב). רא"ש (סי' ט; מועד קטן ג,סא; כתובות ב,ה). רש"י (כתובות י"ז ב', ד"ה לית). תוספות (כתובות י"ז ב', ד"ה אבל). רמב"ן (תורת האדם, עניין ההוצאה, הוצ' מוה"ק עמ' קד).
3. וקא גמיר לה מדאמרינן בפ' מגלה נקראת (ג' ב'), פשיטא לי מת מצוה ותלמוד תורה, מת מצוה עדיף, דתניא מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה לחופה.
4. והיינו דקתני אמרו עליו על רבי יהודה בר אלעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה, אלמא שאר רבנן לא מבטלי, דרשות קתני. לפום הכי קאמר רבא פשיטא לי דמת מצוה דהחמירה בו תורה יותר משאר מתים עדיף מתלמוד תורה, דהא אפילו שאר מתים שקולין כנגד תלמוד תורה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

דלישנא דהש"ס דקאמר דנטילתה כנתינתה, מורה על דרך חובה. וכן פסק השו"ע.⁵
דין אשה שנפטרה: דעת רמב"ן שאין צריך לבטל בשביל אשה ותינוק, אלא כמאן דלא קרי ותני. והרא"ש כתב שיש
מפרשים שדינה כמאן דקרי ותני.⁶ והשו"ע הביא הדעות, וכתב שנהגו לקולא.⁷
ביטול תינוקות של בית רבן להוצאת המת: כתב הרא"ש בשם הר"ר יום טוב מיוני, דתינוקות של בית רבן אין מבטלין
אפילו בשעת הוצאת המת.⁸ וכן פסק השו"ע.⁹

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שסא)

א. מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת. למאן דמתני לאחרים, אין לו שיעור, אפלו יש עמו כמה אפלים מתבטל
בשבילו. למאן דקרי ותני, דהינו שקרא ונשנה ועדין לא שנה לתלמידים, אם יש ס' רבוא אין צריך להתבטל בשבילו.
למאן דלא קרי ותני, כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו, והוא שיש שם עשרה. ויש אומרים
דעכשיו מן הסתם מבטלין, שאין לה אחד מישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (בית יוסף בשם הריטב"א פ"ב דקתבות שכ"כ
בשם סמ"ג).

ואשה, יש אומרים שדינה כמאן דקרי ותני; ויש אומרים שדינה כמאן דלא קרי ותני, וכן נהגו באשה ותינוק לקלא.
ואין מבטלין תלמוד תורה למת, כשיש מי שיתעסק עמו כל צרכו, אלא עוסק בתורה.¹⁰ ואינו צריך לצאת ולראות
אם יש עמו כל צרכו אם לאו, אלא כיון שיש שם מי שיעשה מעשה, תלמוד תורה שלו קודם. ותינוקות של בית רבן
אין מתבטלין כלל.

עשיית קפנדריא בבית כנסת

(כ"ט א') (שנינו במשנה): אין עושין אותו קפנדריא (קיצור דרך).

5. יו"ד שסא.א. כן כתב הש"ך (ס"ק א) על דברי השו"ע (שכתב מבטלין ת"ת וכו'), פירוש, חובה לבטל. כן הסכימו הפוסקים. מקורות:
רמב"ן (תורת האדם, הוצ' מוה"ק עמ' קד). רא"ש (כתובות ב,ה, עיי"ש).
6. כיון שאינה מצווה לקרות, אין לזלזולי בה מפני חסרון קריאה, כיון דלא נצטוית ומשגחת על לימוד בעלה ובניה, ראויה לכבוד כמאן
דקרי ותני. כדאמרין בברכות פ' היה קורא (י"ז א') גדולה הבטחה שהבטיחין הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים, שנאמר נשים
שאננות. א"ל רב לרבי חייא: נשים במאי זכיין? באקרויי בנייהו בבי כנישתא, ואתנוויי בי רבנן, ומתאחרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן.
7. יו"ד שסא.א. מקורות: רמב"ן (תורת האדם, הוצ' מוה"ק עמ' קד). רא"ש (כתובות ב,ו).
8. דאמרין בפרק כל כתבי הקדש (ק"ט ב'), דאין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש, דאינו דומה הבל שיש בו חטא
להבל שאין בו חטא. ועוד אמרין בירושלמי (פרק אלו עוברין הלכה ז) אבוה דשמואל שדריה לשמואל לנציבים, פי' ללמוד, שמע
דהוה גמיל חסדים. אמר: המבלי אין קברים כאן שדרתיך לנציבין! הדה אמרה: אין מבטלין תינוקות. רא"ש.
9. יו"ד שסא.א. מקורות: רא"ש (מועד קטן ג,סא).
10. כתב הש"ך (ס"ק ה), הלשון מגומגם. אבל בטור נחא, דקאי אמאן דלא קרי ותני, דסגי כשיש לו מי שיתעסקו עמו, וקאמר דאם יש
אנשים בעיר שיוכלו להתעסק עמו אין צריך לראות אם מתעסקים עמו, דמסתמא מתעסקים עמו ותלמוד תורה קודם. אבל מאן
דמתני דאין לו שיעור, ודאי דלעולם צריך ללוותו. וכן למאן דקרי ותני דצריך ששים רבוא, ודאי מסתמא ליכא ששים רבוא. וע"כ גם
דברי המחבר צריך לפרש כן. וכן פירש הט"ז (ס"ק א) דקאי אמאן דלא קרי ותני. וכתב, ונראה דהדעה הזאת חולקת על מה שכתב
רמ"א דהאידינא מן הסתם מבטלין. ואם כן לפי דברי רמ"א יש לבטל גם בזה. מכל מקום, רב הלומד עם תלמידיו, לא יבטל בשביל זה
מן הסתם.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר רבי אבהו: אם היה שביל מעיקרא, מותר.

א"ר נחמן בר יצחק: הנכנס על מנת שלא לעשות קפנדריא, מותר לעשותו קפנדריא.

וא"ר חלבו אמר רב הונא: הנכנס לבית הכנסת להתפלל, מותר לעשותו קפנדריא.

שיטות הראשונים

הנכנס לבית הכנסת להתפלל: רי"ף, ר"ן, וריא"ז גרסו, מצווה לעשותו קפנדריא. וכתב הר"ן, טעמא דמילתא, מפני שנראה כמחבבה. ורבינו חננאל, רמב"ם, ראבי"ה, ורבינו ירוחם, גרסו מותר.¹⁴ וכן פסק השו"ע.¹²

אם היה שביל מעיקרא, מותר: הרי"ף ורמב"ם השמיטו דין זה. ורבינו חננאל, רא"ש, רי"ד, ומאירי, הביאוהו להלכה. וכן פסק השו"ע.¹³

הנכנס ע"מ שלא לעשות קפנדריא: הרי"ף ורא"ש הביאוהו, והרמב"ם השמיטו.¹⁴ והשו"ע כתבו.¹⁵

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות בית הכנסת, סימן קנא)

ה. היי לבית הכנסת שני פתחים, לא יכנס בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו; ואם היה הדרך עובר קדם שנגבה בית הכנסת, מותר. וכן אם לא נכנס בו תחלה כדי לקצר דרכו, מותר לעשותו דרך. וכשנכנס בו להתפלל, מותר למי שנגכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר.

קדושת בתי כנסיות ומדרשות לאחר שחרבו

(כ"ח א') (המשך משנה): עלו בו עשבים לא יתלוש, מפני עגמת נפש.¹⁶

11. והרא"ש, במסכת ברכות גרס מותר, ובמסכת מגילה גרס מצוה. וצ"ב.
12. או"ח קנא,ה. והגר"א כתב (ס"ק יד), עיקר כמו שכתב הרא"ש (במגילה) מצוה לעשות קפנדריא. וכן כתב הטור. וכמו שכתוב בקרא להדיא שם (יחזקאל מו,ט: "ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הפא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והפא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר פא בו כי נכחו יצא"). ועיין מג"א (ס"ק ז, שהקשה על הב"י, שאם רק מותר, זו ואין צריך לומר זו! וכתב ואפשר דטעות סופר בשו"ע, וצ"ל מצוה). מקורות: רבינו חננאל (מגילה כ"ט א'). רי"ף (ברכות מה א בדפיו). ר"ן (מגילה ט ב ברי"ף, ד"ה אדמקיפנא; ח' מגילה כ"ט א, ד"ה פיסקא ואין). ריא"ז (מגילה, פרק בני העיר, הל' ב, סעי' א). רא"ש (ברכות ט,כט; מגילה ד,ט). ראבי"ה (ח"א, ברכות, ס' קמז). רבינו ירוחם (נתיב ג, ח"ח).
13. או"ח קנא,ה. מקורות: רי"ד (פסקיו, כ"ט א'). מאירי (כ"ז ב, ד"ה ועוד אמר; ברכות ס"ב ב, ד"ה מה שאסרנו).
14. ותמה הכסף משנה למה השמיט הרמב"ם כל זה (מימרת רבי אבהו ומימרת רב נחמן בר יצחק), דהא התם ליכא מאן דפליג עלייהו. וכתב, ואפשר שאע"פ שמותר, אין ראוי לעשות כן. מדאמר רבי אלעזר בן שמוע מגילה (כ"ז ב') מימי לא עשיתי קפנדריא לבית הכנסת, ומשמע דהיינו בהני גווי דשרי; דאי לאו הכי, מאי רבותיה. וכ"כ בפסקי התוספות. ואעפ"כ כתב הרמב"ם דין מי שנכנס להתפלל וכו' משום דהתם מיייתין לה בגמרא מקרא, דהכי הוו עבדי בבית המקדש, דכתיב ובבא העם וכו', וגירסת הרמב"ם מותר לעשותו קפנדריא, ולא גרסינן מצוה.
15. או"ח קנא,ה. מקורות: רי"ף (ט ב בדפיו). רא"ש (ס' ט). רמב"ם (הל' תפילה יא,ח).
16. מניחים בו עשבים כדי שתהא עגמת נפש לרואיהם, ושיזכירו את ימי בניינו ויבקשו רחמים שיחזור לקדמותו. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

(כ"ח ב') **תנו רבנן:** בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש... (1) ומכבדין אותן, ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים. (2) אמר רבי יהודה: אימתי, בישובן. אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים. ולא יתלוש מפני עגמת נפש.

(כ"ט א') (שנינו) עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש.

והתניא: אינו תולש ומאכיל (לבהמתו), אבל תולש ומניח!

כי תנן נמי מתניתין, תולש ומאכיל תנן.

שיטות הראשונים

עלו בו עשבים: פסקו כל הפוסקים כמשנה, וכדברי רבי יהודה, שבחורבנן לא יתלוש עשבים, וכדפירש בברייתא, שאם עלו עשבים, "תולשין אותם ומניחין אותן במקומן". והטעם, מפני עגמת נפש. ופירש הרמב"ם "כדי שיראו אותן העם, ויתעוררו רוחם וישתדלו לבנותן". וכן פסק השו"ע.¹⁷

נתיצה בבית כנסת: כתב המרדכי, בית הכנסת נקרא מקדש מעט ולכך אסור לנתוץ דבר מבית הכנסת.¹⁸ ואם נתץ על מנת לבנות שרי דהיא נתיצה בנין מיקרי.¹⁹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות בית הכנסת, סימן קנא)

י. אפלו לאחר שחרבו, עדין הן בקדשתן; וכשם שנוהגים בהם כבוד בישובן, כך נוהגים בקרבנם, חוץ מכבוד ורבוץ; ואם עלו בהם עשבים, תולשין אותם ומניחים אותם במקומן, משום עגמת נפש, כדי שיראו העם ויתעוררו רוחם וישתדלו לבנותה.

איסור קלות ראש בבית קברות

(כ"ט א') **תנו רבנן:** בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש: אין מרעין בהן בהמה, ואין מוליכין בהן אמת המים, ואין מלקטין בהן עשבים. ואם ליקט, שורפן במקומן. (ומה שאין נוהגים בהם קלות ראש הוא) מפני כבוד מתים.

17. או"ח קנא. וכתב המשנ"ב (ס"ק ל), לפי זה, אם סתרו ביהכ"נ ממקום זה ובנאוהו במקום אחר, ואין בדעתם לבנות עוד במקום הראשון, אין שייך דין זה, אלא יעשו גדר סביבו שלא יבואו לזלזל שם.

18. דתניא בספרי (דברים פ"א): מנין לנתוץ אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שהוא בלא תעשה? תלמוד לומר (דברים יב ג) ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן ליי' אלהיכם. מרדכי.

19. הו"ד בב"י (קנא,ה). והשמיט בשו"ע אולי משום שהוא בכלל כל האמור בשאר סי' קנא. מקורות: מרדכי (מגילה, פרק בני העיר, סי' תתכו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

אין מרעין בהן בהמה ואין מלקטין עשבים: כתבו הרא"ש והמרדכי, הא דקתני אין מרעין את הבהמה, נראה דמיירי אף בקרקע עולם, ואסור מפני כבודן של מתים.²⁰ דאי על הקברים, אם הוא קבר של בנין, אסור בהנאה. והר"ן כתב שאין מלקטין עשבים, משום שהן אסורין בהנאה.²¹ וכתב סמ"ג בשם מורו, דוקא כשהן על הקברים עצמן.²² וכתבו הראשונים, שהאילנות הנטועין בבית הקברות, מותר ללקוט פירותיהן, ואין כאן חשש מפני כבוד מתים.²³ וכן פסק השו"ע.²⁴ וכתב בהגהת המרדכי, שאם ליקט לרפואה, אין זה קלות ראש.²⁵ וכן פסק הרמ"א.²⁶ והרמב"ם השמיט כל אלו הפרטים.²⁷

מנהג לתלוש עפר ועשבים ולרחוץ ידיים לאחר ההלויה: כתב הריטב"א בשם הרמב"ן, שנהגו לקנח בעפר ולתלוש עשב מן המחובר לאחר קדיש ולרחוץ ידיים באמת המים.²⁸ ורב האי גאון אמר שלא נהגו בהם, ושארין צריך לרחוץ ידיים בשובו מן הקבר, אלא לנושאי המטה או לנוגעים בקבר. וכתב ריטב"א, ובמקום שנהגו, טוב ומנהג חסידים הוא. אבל אותם עשבים אין תולשים אותם מבית הקברות, אלא מחוצה לו ארבע אמות. והובא מנהג זה בשו"ע.²⁹

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שסח)

- א. בית הקברות, אין נוהגין בהן קלות ראש; כגון לפנות שם (כל בו) או לאכל ולשתות שם, ואין קורין ואין שונין שם (סמ"ג). ואין מחשבין שם חשבונות. (בית יוסף בשם רבנו ירוחם); ואין מרעין בהם בהמות; ואין מוליכין בהם אמת המים; ולא יטיל בהם לקפנדריא (פי' למעבר מצד זה לצד זה); ולא ילקט מהם עשבים; ואם לקט, שצריך ללקטן לצורך בית הקברות, שורפן במקומן. הגה: וכן אין לקח מקרקע עולם של קבר, אף על גב דמתר בהנאה (פן משמע מהרא"ש והמרדכי). וכל זה אינו אלא משום כבוד המתים, ולכן אם צריך אותו לרפואה, שרי (ג"ז במקדכי)...
- ב. אילנות שנטועין בבית הקברות, מתר ללקט פירותיהם, מאחר שאינם על הקברות עצמם.

20. דאי בשאינו קרקע עולם, מאי קא אזיל וחשיב, הכל אסור בהנאה! מרדכי.

21. וכתב ב"י, וצריך לומר לדעתו דבקבר בנין מיירי; דאי בקרקע עולם, מותר בהנאה (כמו שנתבאר בס"י שדס).

22. אמנם בדרכי משה (ס"ק א) כתב, ולא משמע כן להלן, דמתיר דוקא אילנות ככהאי גוונא, משמע, הא עשבים, בכל ענין אסור. ובדברי הרמ"א צ"ב.

23. כיון שאינן על הקברים עצמן. מרדכי.

24. יו"ד שסח,ב.

25. זה לשון הגהת מרדכי: דאמרינן פרק נגמר הדין (מ"ז ב'): קבריה דרב, שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא (אתו אמרו ליה לשמואל אמר לה: יאות עבדין, קרקע עולם הוא, וקרקע עולם אינה נאסרת, וכו'). התם כיון דלרפואה עבד אין זה קלות ראש. והא דשורפן במקומן, אין זה כבוד של מתים אלא קנסא, או משום שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו.

26. יו"ד שסח,א. מקורות: ר"ן (ט ב ברי"ף, ד"ה ת"ר). סמ"ג (הל' אבילות). הגהת מרדכי (סי' תתל). רא"ש (סי' ט). מרדכי (סי' תתל).

27. זה לשון הרמב"ם (הל' אבל יד,ג), "בתי הקברות אסורין בהנאה. כיצד? אין אוכלין בהם, ואין שותין בהם, ואין עושין בהם מלאכה, ולא קורין בהם, ולא שונין בהם; כללן שלדבר - אין נאותין בהם, ולא נוהגין בהם קלות ראש". והשמיט כל הפרטים השנויים במשנה. וכתב הכס"מ, לא ידעתי למה השמיטו.

28. ואומרים שהם רומזים ליצירת האדם, וכן העפר והמים הללו רמז ליצירה ולמיתה הם, והעשב רמז לתחיית המתים. עוד כתב הרמב"ן, מפי אחד מרבתי שמעתי קבלה בידו, שהוא רמז לטהרת הטומאה, לומר שאין טומאה זו נטהרת אלא בכעין ג' דברים הללו, במים ואפר פרה ואזוב, וזה טעם יפה.

29. יו"ד שעו,ד. מקורות: ריטב"א (כ"ט א', ד"ה ת"ר). רמב"ן (תורת האדם, ענין ההתחלה). רב האי גאון (הו"ד גם בטור).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שעו)

ד. עכשו נוהגים שאחר שנגמר סתימת הקבר מעפר או לאחר שהפך האבל פניו מן המת, חולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מבית הקברות, ואומרים קדיש שהוא עתיד לחדתא עלמא, ואחר כך תולשין עפר ותולשין עשבים, ומשליכים אחר גום ורוחצין ידיהם במים...

קריאת ארבע פרשיות

(כ"ט א') משנה: ראש חודש אדר שחל להיות בשבת, קורין בפרשת שקלים (להודיע שיביאו שקליהם באדר כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה).

חל (ראש חודש) להיות בתוך השבת (באמצע השבוע), מקדימין לשעבר (לשבת שלפני ראש חודש אדר), ומפסיקין לשבת אחרת (מלומר פרשה שניה, כדי שתקרא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים, לסמוך מחיית עמלק למחיית המן). בשניה, זכור.

בשלישית, פרה אדומה.³⁰

ברביעית, החודש הזה לכם.³¹

בחמישית, חוזרין לכסדרן.

(המשך משנה:) לכל מפסיקין (מלקרות בעניין היום, וקוראים בעניין המועד מעין המאורע): בראשי חדשים, בחנוכה ובפורים, בתעניות, ובמעמדות,³² וביוה"כ.

קריאת פרשת שקלים

(שנינו) ראש חודש אדר שחל להיות בשבת, קורין בפרשת שקלים.

(כ"ט ב') מאי פרשת שקלים?

רב אמר: (במדבר כח) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי.

ושמואל אמר: (שמות ל) כי תשא.

תניא כוותיה דשמואל: ראש חודש אדר שחל להיות בשבת, קורין כי תשא ומפטירין ביהודע הכהן.

אמר רבי יצחק נפחא: ראש חודש אדר שחל להיות בשבת, מוציאין שלוש תורות, וקורין בהן אחד בעניינו של יום, ואחד בשל ראש חודש, ואחד בכי תשא.

30. להזהיר את ישראל לטהר, שיעשו פסחיהן בטהרה. רש"י.

31. ששם פרשת הפסח. ובתלמוד ירושלמי גרסינן: אמר ר' חמא, בדין הוא שיקדום החודש לפרשת פרה, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה, ומפני מה הקדימוה? שהיא טהרתן של ישראל. רש"י.

32. וקורין במעשה בראשית, כדקתני לקמן במתניתין. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

חלוקת הקרואים בראש חודש שחל להיות בשבת: בגמרא מבואר, דבראשי חודשים קרו שיתא בעניינא דיומא, וחד קרי בדראש חודש. **תוספות** כתבו, שהמנהג שקורין שבעה בפרשת השבוע, ומפטיר קורא בשל ראש חודש.³³ ומדברי **הרמב"ם** נראה שסובר שבספר הראשון קורין שישה, ובשני קורא המשלים (כלומר העולה השביעי) בשל ראש חודש, ועולה שמיני למפטיר, וחוזר וקורא בשל ראש חודש. **והשו"ע** פסק **כתוספות**.³⁴

חלוקת הקרואים בראש חודש אדר שחל להיות בשבת: דעת **רי"ד ורי"א**,³⁵ שמוציאין שלוש תורות, האחד קורין בו חמשה בני אדם בפרשת אותה שבת, והשישי קורא בספר שני בעניין ראש חודש, והשביעי קורא בספר שלישי בפרשת שקלים. ודעת **רבינו ירוחם**, ששישה קורין בפרשת השבוע, והשביעי קורא בספר השני בשל ראש חודש, והמפטיר קורא בשלישי בשקלים. וכן פסק **השו"ע**.³⁵

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות מגילה, סימן תרפה)

א. ראש חודש אדר הסמוך לניסן שחל להיות בשבת, קורין פרשת שקלים שהיא כי תשא, עד ועשית פיור נחשת, ומפטיר: ויכרת יהוידע; ומוציאין שלשה ספרים: באחת קורא פרשת השבוע, ובשני של ראש חודש, ובשלישי קורא מפטיר בפרשת שקלים.

(או"ח, הלכות ראש חודש, סימן תכה)

א. ראש חודש שחל להיות בשבת... ומוציאין שני ספרים וקורין בראשון שבועה בסדר היום, ובשני קורא מפטיר וביום השבת ובראשי חודשיכם עד סוף הפרשה, ומפטירין השמים כסאי...

סדר קריאת התורה בחנוכה

(כ"ט ב') ואמר רבי יצחק נפחא: ראש חודש טבת שחל להיות בשבת, מביאין שלוש תורות, וקורין בהן אחד בענייניו של יום ואחד בדראש חודש ואחד בחנוכה.

איתמר, ראש חודש טבת שחל להיות בחול -

א"ר יצחק: קרו תלתא בראש חודש, וחד בחנוכה. דתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם.

ורב דימי דמן חיפא אמר: קרו תלתא בחנוכה, וחד בראש חודש. דמי גרם לרביעי שיבוא, ראש חודש.

33. ואע"ג דהלכה כמאן דאמר מפטיר עולה למניין שבעה, עושים כדי לצאת ידי חובת הסובר שאינו עולה. ור' לעיל בהרחבה, דף כ"ג, בדיני מפטיר.

34. או"ח תכה, א. מקורות: תוספות (כ"ג א', ד"ה חד). רמב"ם (הל' תפילה יג, ד).

35. או"ח תרפה, א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ה), ומתחילין (העולה הקורא מהספר השני בשל ראש חודש) וביום השבת. ומניחין ס"ת השלישית אצלה, ואומרים חצי קדיש. ואם אחר שגמר פרשת השבת, טעה ולקח הס"ת שהיתה מגוללת על פרשת שקלים, ובירך לפניה והתחיל לקרות, יסיים בפרשת שקלים, ואח"כ לעולה בס"ת השלישית למפטיר, יקרא עמו בפרשת ראש חודש, והפטרה יאמר השמים כסאי, מאחר שבקריאת התורה נסתיים מענין של שבת וראש חודש. מקורות: רי"ד (פסקיו, כ"ט ב', בסופו). ריא"ז (הלכה ג, סעי' ו-ז). רבינו ירוחם (נתיב ט, ח"ב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומסיק) והלכתא, אין משגיחין בחנוכה, וראש חודש עיקר.³⁶

שיטות הראשונים

ראש חודש טבת שחל להיות בחול: הלכה כרבי יצחק, דקרו תלתא בראש חודש, וחד בחנוכה. וכתב הרוקח, שאם שכחו וקראו כל הארבעה בשל ראש חודש, אם לא הוציאו ס"ת שני, אין צריך לקרות חמישי בשל חנוכה, כדמסיק שאין משגיחין בשל חנוכה. וכן פסק השו"ע.³⁷

הפטרת ראש חודש טבת שחל להיות בשבת: כתב המרדכי, במסכת סופרים איתא, דמפטיר בראש חודש. וכן העיד ה"ר שמואל מפי אביו ר' דוד שמפטירין בראש חודש.³⁸ ודעת רי"ד, דמפטיר בחנוכה.³⁹ וכן פסק השו"ע שמפטיר ברני ושמחי.⁴⁰

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות חנוכה, סימן תרפד)

ג. אם חל ראש חודש טבת בשבת, מוציאים ג' ספרים וקורין ו' בפרשת השבוע, ובשני קורא אחד בשל ראש חודש ומתחיל: וביום השבת, ובג' קורא מפטיר בשל חנוכה ומפטיר: רני ושמחי.
ואם חל ראש חודש בחול, מוציאים ב' ספרים וקורין באחד ג' בשל ראש חודש, ובשני קורא אחד בשל חנוכה. ואם טעה החזן וקרא ד' בשל ראש חודש, אם לא הוציאו ספר ב' אינו צריך לקרות יותר; אבל אם הוציאו ספר ב', משום פגמו צריך לקרות חמישי בשל חנוכה. הגה: ואם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה צריך להפסיק לקרות בשל ראש חודש (אבודרהם הלכות ברכות); ואם צריך לברך על קריאת ראש חודש, עין לעיל סימן קמ.

36. בהגהות הב"ח (אות ב) גרס: ואין משגיחין בחנוכה כל עיקר.

37. או"ח תרפד, ג. אמנם ר' שו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קצב). וכתב המשנ"ב (ס"ק יד), ואפילו אם נזכרו בתחילת קריאת הרביעי, אין לומר שרביעי עצמו יקרא בס"ת זו בשל חנוכה קודם שיחתום בפרשת ר"ח, דהוה ליה מדלג, ואין מדלגין בתורה בשני ענינין (או"ח קמד). אלא מאחר שהרביעי התחיל לקרות בשל ראש חודש, יחתום ויברך, ויבוא חמישי אחריו ויקרא בס"ת השניה אם הוציאוהו, בשל חנוכה. מקורות: הרוקח (סו"ס רכו).

38. מכח זה הפסק שאין משגיחין בחנוכה, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. רי"ד.

39. דהיכא אמרינן הכי, גבי קריאה שאנו קורין שתי קריאות דראש חודש וחנוכה, הילכך ראש חודש דהוא תדיר ואין משגיחין בחנוכה. אבל ההפסדה, שאין אומר שתי הפטרות אלא אחת, כדאמרינן לסדר הפטרות הוא חוזר, דאלמא מפסיקין בהפטרות שלסדר הפרשיות ומפטירין באלה ד' פרשיות, והכא נמי הפטרה אחת בעינן למימר, ואין לומר כאן תדיר קודם, דאדרבה בהפטרות מניחין התדיר ומפטירין מעין המאורע, באלה ד' פרשיות ובראש חודש או חנוכה שחלו להיות בשבת בכולן מניחין התדיר, הכא נמי מניחין ראש חודש התדיר ומפטירין בחנוכה. רי"ד.

40. או"ח תרפד, ג. וביאר המשנ"ב (ס"ק יא), דהא דתדיר קודם, היינו להקדים; אבל לענין לדחות, פרסומי ניסא עדיף. ועוד, דכיון דקורא בשל חנוכה באחרונה, יש להפטיר במאי דסליק מניה. מקורות: מרדכי (סי' תתלא). רי"ד (פסקיו, כ"ט ב').